

हिमसंस्कृतवार्ताः

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

पञ्चाङ्गम्

अद्य कालयुक्तः वि.सं. २०८१,
कलियुगाब्धः ५१२५ हेमन्तऋतुः
सूर्यदक्षिणायनम् पौषमासः शुक्लपक्षः द्वितीया
तिथिः पौष १८ प्रविष्टांशः मङ्गलमयः भवेत्

पृष्ठ-4 वर्ष-4 अङ्क-62

1

जनवरी 1, 2025

Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

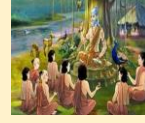
2 हिमाचले
नूतनशैक्षणिकसत्रात्
शिक्षाक्षेत्रे परिवर्तनानि

3 Heart Attack:
हिमाचलप्रदेशे
हृदयरोगेण
सर्वाधिक मृत्युः;

4 संस्कृतविद्या-
स्थानानि- ३७
शिक्षावेदाङ्गम्- १

सुभाषितम्

न चात्मानं प्रशंसेद्वा,
परनिन्दां च वर्जयेत्।
वेदनिन्दां देवनिन्दां,
प्रयत्नेन विवर्जयेत्॥

हिन्दुर्थः- देवता, गुरु और ब्राह्मण
के लिये किये जाने वाले दान में
रुकावट न डालो। अपनी प्रशंसा न
करे तथा दूसरे की निन्दा का त्याग
कर दे। वेद निन्दा और देव निन्दा
का यत्नपूर्वक त्याग करे।

प्रतिदिनं नवीनतमं
हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकवार्तापत्रं प्राप्त्यर्थं
7876636263
Whatsapp संख्या मध्ये
नमो नमः लिखन्तु

To get the latest
himsanskritvartah
Daily Sanskrit Newspaper
every day, write Hello on
7876636263 Whatsapp

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-
अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः
पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवं कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्पुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

2025 आङ्गलनववर्षस्य शुभकामना

रणधीर-जयसवालः सूचितवान्
यत् प्रशासनं यमनस्य
घटनया परिचितमस्ति

विदेशमन्त्रालयेन ख्यापितं यत् यमनदेशे
निवसत्यै भारतीय-परिचारिकायै निमिशाप्रियायै
यमनप्रशासनद्वारा श्रावितस्य मृत्युदण्डस्य प्रसङ्गे
केन्द्र-प्रशासनं सर्वविधप्रयासं करिष्यति।
एतस्मिन् प्रसङ्गे वार्ताहराणां प्रश्नानां प्रत्युत्तरे
विदेशमन्त्रालयस्य प्रवक्ता रणधीर-जयसवालः
सूचितवान् यत् प्रशासनं यमनस्य घटनया
परिचितमस्ति। तेन अग्रे निगदितं यत्
मन्त्रालयः विजानाति यत् सुश्री प्रियायाः
परिवारः प्रासङ्गिक-विकल्पान् अपि अन्वेषयति।
सञ्चारमाध्यमानुसारि सुश्रीप्रिया
केरलवास्तव्यास्ति अपि च यमनदेशे हत्यायाः
अपराधे दण्डितास्ति।

भारतीय-अन्तरिक्ष-क्षेत्रस्य कृते अतीव-
महत्वपूर्णः आसीत् 2024 तमः वर्षः

हिमसंस्कृतवार्ताः। केन्द्रीय-परमाणुर्जा-अन्तरिक्ष-राज्यमन्त्रिणा डॉ.
जितेन्द्रसिंहेन उक्तं यत् निवर्तमानवर्षोऽयं भारतीय-अन्तरिक्ष-क्षेत्रस्य कृते अतीव
महत्वपूर्णः आसीत्। नवदिल्लयाम् वार्ताहरान् संबोधयन् श्रीसिंहः उक्तवान् यत्
वर्षस्यास्य प्रथमदिवसः 'एक्सपोसैट' इत्यस्य प्रक्षेपणेन समारम्भः तदनन्तरम्
आदित्य एल्-वन् इत्याभियानं तस्य लक्षितं हैलो इत्याख्यायां कक्षायां स्थापितम्।
पुनश्च अगस्तमासे प्रथमः राष्ट्रिय-अन्तरिक्ष-दिवसः परिपालितः ह्यश्च भारतीय-
अन्तरिक्ष-अनुसन्धान-सङ्घटनम् इत्यनेन 'स्पेडेक्स' इत्याख्यम् अभियानम्
समारम्भम्। तेनोक्तं यत् वर्षेऽस्मिन् गगनयानाभियानाय अपि एकाधिकानि
परीक्षणानि विहितानि। डॉ सिंहेन प्रोक्तं यत् परीक्षणानि प्रायः सम्पूरितानि सन्ति,
अग्रिमे च वर्षे कस्मिन्नपि काले एकया महिला रोबोट इत्यनया साकं अस्य
पूर्वाभ्यासः विधास्यते। श्रीसिंहेन उक्तं यत् संयोजन-प्रौद्योगिक्यै स्पेडेक्स-अभियानं
भारतपक्षतः कृतेषु प्राथमिक प्रयोगेषु एकमस्ति। श्रीजितेन्द्रसिंहेन स्पेडेक्स
इत्यस्य सफलप्रक्षेपणाय वैज्ञानिकानां भूरिशः प्रशंसा कृता।

पञ्चविंशत्युत्तरद्विसहस्रतमस्य
ख्रिस्ताब्दस्य उत्साहेन स्वागतम्

हिमसंस्कृतवार्ताः। पञ्चविंशत्युत्तरद्विसहस्रतमस्य
ख्रिस्ताब्दस्य स्वागताय आराध्नां जनाः सन्नद्धाः
दृष्टाः। विगतरात्रौ भारतस्य विविधेषु
पर्यटनक्षेत्रेषु विशेषोत्साहः दृष्टम्। नववर्षस्य
पूर्वसन्ध्यायां मार्गाः सम्मर्दयुताः उत्सवस्थलानि,
पाकस्थलानि च जनाधिकानां स्वागतोत्सुकानि
आसन्। राष्ट्रस्य राजधान्यां दिल्लीति-
महानगरे यातायात आरक्षिविभागेन यातायात-
सम्बद्धा विज्ञप्तिः निस्सारिता। यातायात
आरक्षिविभागस्य अतिरिक्त-महानिदेशकेन
गुप्ता-दिनेशकुमारेण उक्तं यत् नियन्त्रात्मक-
दिनिर्देशाः रात्रौ अष्टवादनतः पालनीयाः
भविष्यन्ति। कर्नाटप्लेस इत्यस्य समवर्तिषु
क्षेत्रेषु सर्वविधवाहनानां तावन्नियमो वर्तते यावन्न
वर्षारम्भोत्सवः समाप्तिं न गच्छेत्। तेनोक्तं यत्
नववर्षस्य उत्सवं ध्यात्वा आरक्षिणां सक्रिया
सन्नद्धता नवदिल्ली-इण्डिया-गेट-सहित-
समवर्तिषु क्षेत्रेषु अपि भविष्यति।
हिमाचलप्रदेशोऽपि नववर्षस्य स्वागताय
सर्वविधसन्नद्धता-पुरस्सरं स्थितोऽस्ति। सम्प्रति
हिमाचलकालत्वात् अत्यधिकसंख्यायां जनाः
त्र पर्यटनाय गन्तुकामाः सन्ति। फलतः
यातायातावरोधः शिमला- मनालीत्यादिषु
क्षेत्रेषु प्राचुर्येण दृश्यते। एतन्मध्ये पुदुच्चेरी
अपः स्वकीयेषु समुद्रतटेषु यात्रिणां
स्वागताय सन्नद्धास्ति। आराध्नात् सहस्रशः
जनाः अस्योत्सवस्य परिपालनाय विभिन्नानि
स्थलानि यावत् जिगमिषन्तः प्रतीयन्ते।
उत्तराखण्डोऽपि ख्रिस्तीय नववर्षस्य स्वागताय
पर्यटकानाञ्च अभिवादनय सन्नद्धदूतोऽस्ति।

क्वाड्रिटि शिखरसम्मेलनं हिन्द-प्रशान्त- क्षेत्रस्य
स्थिरतायै प्रगतये च महत्वपूर्णशक्तित्वेन विराजते

हिमसंस्कृतवार्ताः। विदेशमन्त्री डॉ एस्. जयशङ्करः अवोचत्
यत् क्वाड्रिटि शिखरसम्मेलनं हिन्द-प्रशान्त- क्षेत्रस्य
स्थिरतायै प्रगतये समृद्धये च एकेन महत्वपूर्णशक्तित्वेन
विराजते। एकस्मिन् सामाजिकान्तर्जालीय-सन्देशपटले डॉ.
जयशङ्करः जापानदेशीयेन विदेशमन्त्रिणा ताकेशी- इवाय-
इत्यमुना अमरिकादेशीयेन च विदेशमन्त्रिणा एण्टनी-
ब्लिंकन-इत्यनेन सह मिलित्वा अस्य क्षेत्रस्य आवश्यकतां
प्रपूरयितुं प्रतिबद्धताम् उररीकृतवान्। क्वाड्रिट्येत्य
विंशतितमे वार्षिकसम्मूर्त्यवसरे क्वाड्रिट्येत्य विदेशमन्त्रिणाम्
एकस्मिन् संयुक्तोपवेशनस्य वक्तव्ये अभिहितं यत्
आपदद्वारकार्याणाम् आपत्कालिक-प्रतिक्रियायाः कार्यम्
अधुना एकस्मिन् पूर्णसहभागे परिवर्तितम्। अपि च इदम्
सूच्यते यत् क्वाड्रिट्येत्य देशाः सम्प्रति हिन्दप्रशान्तक्षेत्रस्य
सहभागिभिः देशैः सह ऐक्यभावनाया सह कार्यं विधास्यन्ति।
अवधेयास्पदं वर्तते यत् क्वाड्रिट्येत्य देशाः
ऋतुदशापरिवर्तन-कर्करोग-महामारी-इत्येतान् विषयान्

आतङ्कवाद-आन्तर्जालिकापराध-सदृशेषु समाह्वानेषु
ध्यानकेन्द्रितं कुर्वन्ति। एतस्मिन् सामूहिकवक्तव्ये प्रख्यापितं
यत् चतुर्भिः देशैः सुनामी इत्यस्मात् सागरीयज्वल्लावातात्
प्रभावितानां लक्षशः जनानां सहायतायै हिन्दप्रशान्तक्षेत्रे
चत्वारिंशत्सहस्राधिकं आपत्कालिक- प्रतिक्रियादलस्य
अन्येषां सहयोगिनां च योगदानं प्रदत्तम्। ध्यातव्यमस्ति यत्
क्वाड्रिट्येत्य चतुर्णां देशानां एकः समूहः विद्यते यस्मिन्
ऑस्ट्रेलिया-भारत-जापान-अमरीका-देशाः समाविष्टाः
सन्ति। अनेन समूहेन चतुरधिकद्विसहस्र-तमवर्षे
हिन्दप्रशान्त-क्षेत्रे भूकम्प-सुनामी-इत्येताभ्यां प्रभावित-
जनानां साहाय्यार्थं पारस्परिकरूपेण कार्यं विहितमासीत्।

आयकर- प्रत्यावर्तनस्य तिथिः जनवरीमासस्य
पञ्चदशदिनाङ्कपर्यन्तं अग्रेसारितास्ति
केन्द्रीय-प्रत्यक्षकरमण्डलेन निवर्तमानाय वित्तवर्षाय
विलम्बितं संशोधितञ्च आयकर- प्रत्यावर्तनस्य तिथिः
जनवरीमासस्य पञ्चदशदिनाङ्कपर्यन्तं अग्रेसारितास्ति। इतः
पूर्वं करदातृभ्यः विलम्बितानां संशोधितानाञ्च आयकर
विवरणपत्राणां प्रतिवेदनस्य अद्य अन्तिमः दिवसः आसीत्।

PMGSY : केन्द्रसर्वकारेण जनवरीमासे ३ दिनाङ्के ग्रामीणमार्गाणां विषये ऑनलाइन-समागमः आहूतः

भविष्यति, जनवरीमासे ७ दिनाङ्कात् आरभ्यते। ग्रामीण विकास मन्त्रालयस्य सचिवः शैलेशकुमारसिंहः सर्वेभ्यः राज्येभ्यः अस्मिन् विषये पत्राणि प्रेषितवान्। एतत् पत्रं प्राप्य पीडब्ल्यूडी-अधिकारिणः स्वस्य सज्जतां तीव्रं कृतवन्तः। ज्ञातव्यं यत् केन्द्रीयग्रामीणविकासमन्त्रालयेन पीएमजीएसवाई इत्यस्य मार्गदर्शिकाः प्रकाशिताः सन्ति तथा च अस्यां मार्गदर्शिकायां सार्धैकसहस्रपुरातनमार्गाणां पुनर्स्थापनार्थं हिमाचलस्य कृते बजटं प्राप्तुं सम्भावना जागृता अस्ति, यदा तु पीएमजीएसवाई इत्यस्य चतुर्थे चरणे १०० तः २५० पर्यन्तं जनसंख्यायुक्ताः मार्गाः आच्छादिताः भविष्यन्ति। अस्मिन् सम्भावना अस्ति यत् आदिवासीक्षेत्रेषु १०० जनसङ्ख्यायुक्ताः ग्रामाः २०११ जनगणनायाः आधारेण मार्गाः प्राप्नुयुः, सामान्यक्षेत्रेषु २५० जनसंख्यायुक्ताः ग्रामाः मार्गैः सम्बद्धाः भविष्यन्ति हिमाचले लोकनिर्माणविभागेन अद्यावधि विभिन्नसर्वेक्षणद्वारा प्रायः ७०० ग्रामेषु अन्वेषणं कृतम् अस्ति तथा च एतेषां ग्रामाणां प्रतिवेदनानि एप-माध्यमेन केन्द्रीयग्रामीणविकासमन्त्रालयाय आगामिदिनेषु प्रेषयितुं शक्यन्ते।

प्रधानमन्त्री ग्राममार्गयोजनायाः चतुर्थचरणस्य कार्यशाला आभासीसम्मेलनद्वारा भविष्यति, ग्रामीणविकासमन्त्रालयेन देशे सर्वत्र पञ्च प्रशिक्षणकेन्द्राणि निर्मितानि।

हिमसंस्कृतवार्ताः - कार्यालयीयः प्रतिनिधिः
प्रधानमन्त्री-ग्राममार्गयोजना-विषयकी कार्यशाला जनवरी ३ दिनाङ्के आभासीसमाध्यमेन आयोज्यते। केन्द्रीयग्रामीणविकासमन्त्रालयः एतस्याः कार्यशालायाः आयोजनं करिष्यति तथा च देशस्य सर्वेभ्यः लोकनिर्माणविभागेभ्यः अधिकारिणः अस्यां कार्यशालायां भागं गृह्णन्ति। कार्यशालायाः अवसरे प्रधानमन्त्रीग्राममार्गयोजनायाः सम्बन्धे केन्द्रसर्वकारस्य मार्गदर्शिकानां सूचना लप्स्यते। एतदतिरिक्तं केन्द्रसर्वकारेण सर्वेषां राज्यानां प्रशिक्षणकेन्द्राणि अपि निर्धारितानि सन्ति। सम्पूर्णे भारते पञ्च प्रशिक्षणकेन्द्राणि स्थापितानि सन्ति। तेषु जम्मूः, हैदराबादः, भोपालः, गुवाहाटी, रायपुरम् च प्रशिक्षणकेन्द्राणि कृतानि सन्ति। पञ्चतः अष्टपर्यन्तं राज्यानि एकस्मिन् प्रशिक्षणकेन्द्रे स्वस्य उपस्थिति-पञ्जीकरणं करिष्यन्ति। जम्मूप्रशिक्षणकेन्द्रे हिमाचलम्, जम्मू-कश्मीरः, हरियाणा, पंजाबः, उत्तराखण्डः एवं केन्द्रशासितप्रदेशः लद्दाखः इत्येतेषां लोकनिर्माणविभागस्य अधीकारिभ्यः प्रशिक्षणं प्रदास्यते। इदं प्रशिक्षणं द्विदिनात्मकं

हिमपातस्य समये पृथक्कृतानां क्षेत्राणां कृते बजटम्

पीएमजीएसवाई इत्यस्य नूतनमार्गदर्शिकासु अन्यः निर्णयः कृतः अस्ति तथा च अस्मिन् कथ्यते यत् ये क्षेत्राणि हिमपातस्य कारणेन पृथक्करणे तिष्ठन्ति ते अस्याः योजनायाः चतुर्थे चरणे समाविष्टाः भविष्यन्ति। एतेन राज्यस्य येषु भागेषु वर्षस्य त्रि-पञ्चमासान् यावत् हिमाच्छादिताः तिष्ठन्ति तेषु अपि बजटम् उपलब्धं भविष्यति। पीडब्ल्यूडीमन्त्री विक्रमादित्यसिंहः केन्द्रसर्वकारस्य अस्य निर्णयस्य स्वागतं कृतवान्। एतेन ग्राम्यक्षेत्रेषु मार्गाः प्राप्यन्ते इति सः अवदत्। एतेन सह पीएमजीएसवाई इत्यस्य प्रथमचरणस्य ये मार्गाः निर्मिताः आसन् तेषां पुनर्स्थापनं भविष्यति। हिमाचलस्य पीएमजीएसवाई इत्यस्य चतुर्थचरणत् ४००० कोटिरुप्यकाणि प्राप्तुं शक्यन्ते तथा च एतत् बजटं पीएमजीएसवाई इत्यत्र अद्यावधि सर्वाधिकं भविष्यति।

Himachal Education : हिमाचले नूतनशैक्षणिकसत्रात् शिक्षाक्षेत्रे प्रमुखानि परिवर्तनानि

> अधुना छात्राः असफलाः भवन्ति चेत् पुनः उपस्थिताः भवितुम् अर्हन्ति हिमसंस्कृतवार्ता : - शिमला। राज्यसर्वकारः नूतनशैक्षणिकसत्रात् शिक्षाक्षेत्रे बृहत्परिवर्तनं कर्तुं गच्छति। नूतनशैक्षणिकसत्रात् हिमाचले कश्चिद् निरोधनीतिः कार्यान्विता भविष्यति। अस्य अन्तर्गतं येषां छात्राणां प्रदर्शनं दुर्बलं भवति अर्थात् पञ्चमी-अष्टम्योः कक्षयोः असफलाः सन्ति तेषां प्रत्यक्षतया अग्रिमवर्गे पदोन्नतिः न भविष्यति। नूतनसत्रात् कोऽपि निरोधनीतिः कार्यान्विता न भविष्यति केन्द्रसर्वकारस्य नो डिटेन्शन नीतिः नूतनसत्रात् हिमाचले कार्यान्विता भविष्यति। एषः निर्णयः मंगलवासरे शिक्षामन्त्री रोहितठाकुरस्य अध्यक्षतायां समीक्षासभायां कृतः। २०१९ तमे वर्षे आरटीई अर्थात् शिक्षाधिकारविधानस्य अन्तर्गतं संशोधनम् अभवत्। परन्तु तस्य कार्यान्वयनं कर्तुं न शक्यते स्म। शिक्षामन्त्रालयस्य अनुसारम् अधुना बालकाः पञ्चमी-अष्टम्योः कक्षयो अपि असफलाः भविष्यन्ति। पञ्चमी-अष्टमी-कक्षायाः वार्षिकपरीक्षायां असफलाः छात्राः मासद्वयस्य अन्तः पुनः परीक्षायां उपस्थिताः भवेयुः। यदि ते अस्मिन् अपि असफलाः भवन्ति तर्हि ते असफलाः भविष्यन्ति, पुनः तस्मिन् एव वर्षे अध्ययनं कर्तव्यं भविष्यति।

Principal's Promotion :

हिमाचले शिक्षकेभ्यः नववर्षस्य उपहारः, ३७ प्राचार्याः पदोन्नत्यानन्तरं उपनिदेशकाः अभवन्

हिमसंस्कृतवार्ताः - शिमला। दीर्घकालं यावत् पदोन्नतिं प्रतीक्षमाणाः ३७ विद्यालयप्रधानाचार्याः उपनिदेशकपदे पदोन्नतिं प्राप्तवन्तः। पदोन्नतिभिः साकं तेषां नियुक्तिः नूतनेषु स्थानेषु कृता अस्ति। यत्र उपनिदेशकस्य अतिरिक्तप्रभारस्य पालनं कुर्वन्तः ५ प्राचार्याः विद्यालयं प्रेषिताः सन्ति। मार्गसुरक्षाकोष्ठके प्रतिनियुक्तिरूपेण नियुक्तः प्रधानाचार्यः अपि विद्यालये प्रेषितः अस्ति। पदोन्नतिं प्राप्तः सुभाषकुमारः शिमलायाः प्रारम्भिक शिक्षा निदेशालये उपनिदेशकपदे नियुक्तः।

आगमिषु त्रिषु दिवसेषु पञ्जाब-हरियाणा-उत्तराखण्ड-उत्तरप्रदेश-राजस्थान-हिमाचलप्रदेशेषु कुञ्जटिकायाः स्थितिः- ऋतुविभागः

भारतीयऋतुविज्ञानविभागेन ओडिशा-असम-पश्चिम-बङ्गाल-सिक्किम-मेघालय-मणिपुर-नागालैण्ड-त्रिपुरा-राज्येषु कुञ्जटिका अनुमानिता। आगमिषु त्रिषु दिवसेषु पञ्जाब-हरियाणा-उत्तराखण्ड-उत्तरप्रदेश-राजस्थान-हिमाचलप्रदेशेष्वपि तादृशी स्थितिः अनुमीयते। ऋतुविज्ञान-विभागानुसारं जम्मूकश्मीर-लद्दाख-हिमाचलप्रदेशेषु अद्य शीतलहरी अनुभूता। साप्ताहान्तं यावत् जम्मूकश्मीरे हिमवृष्टिः अपि च उत्तरपश्चिमभारते मध्यमस्तरीया वृष्टिः अनुमानितास्ति।

भाजपेतिदलेन आम आदमी पार्टीति प्रशासनम् आरोपयत् भित्तिफलकानि संश्लेषितानि

हिमसंस्कृतवार्ताः। विधानसभानिर्वाचनात्प्राक् दिल्लीयां राजनीतिकसमराङ्गणः सजवतां भजते। यतो हि भाजपेतिदलेन आम आदमी पार्टीति प्रशासनम् आरोपयत् भित्तिफलकानि संश्लेषितानि। भाजपेति दलमुख्यालयात् बहिः

प्रचारफलकेषु आपदलस्योपरि नगरे भ्रष्टाचार दुःशासनयोः आरोपाः समारोपिताः सन्ति। भाजपेतिदलेन दिल्लीयां सत्तारूढे दले वायुप्रदूषणम् कथितरूपेण प्रतिकूल-स्वास्थ्य सौविध्यम्, जलसङ्कटादिभिः सह अन्येषु विषयेष्वपि आक्षेपाः सन्ति समारोपिताः एतन्मध्ये भाजपादल-प्रवक्त्रा गौरव भाटिया इत्यनेन राष्ट्रिय मानवाधिकारपक्षतः आतिशी अरविन्दयोः एक्स-मध्ये सम्प्रेषितयोः सन्देशयोः अपसारणादेशादनन्तरं प्रत्यारोपयता उक्तं यत् राजनीतिक अभियानादिषु बालानां प्रयोगः कृतः इति।

‘राज्यस्य १० समितिषु प्रयोगात्मकरूपेण डिजिटलमाध्यमेन दुग्धस्य क्रयणं भविष्यति’- मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुकुवु:

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला।

मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुकुवु: पशुपालनविभागस्य समीक्षासभायाः अध्यक्षतां कुर्वन् पशुकृषकाणां लाभाय वर्तमानराज्यसर्वकारः दुग्धस्य पारिश्रमिकमूल्यानि प्रददाति, येन ग्रामीण-अर्थव्यवस्था सुदृढा भवति इति अवदत्। सः अवदत् यत् हिमाचलं देशस्य प्रथमं राज्यं यत् दुग्धक्रयणार्थं न्यूनतमसमर्थनमूल्यं कार्यान्वितं करोति, यत् देशे सर्वाधिकम् अस्ति। सः अवदत् यत् कृषकाणां कृते गोदुग्धं प्रतिसेटकं ४५ रुप्यकेः, महिषदुग्धं च ५५ रुप्यकाणां मूल्येन क्रियते। एतत् क्रमं निरन्तरं कुर्वन् ग्रामीण-अर्थव्यवस्थाम् अधिकसुदृढां कर्तुं बजट् २०२५-२६ मध्ये अपि बहवः उपक्रमाः क्रियन्ते। सुखविन्दरसिंहसुकुवु: उक्तवान् यत् राज्यसर्वकारः १६१.५२ कोटिरुप्यकाणां व्ययेन राज्ये षट् नवीनदुग्धशोतलनसंस्थानानि दुग्धप्रक्रियासंस्थानानि च स्थापयितुं गच्छति। काङ्गडा-मण्डलस्य ढगवारे अत्याधुनिकं पूर्णतया स्वचालितम् दुग्ध-प्रक्रिया-संयंत्रम् अपि स्थापितम् अस्ति, यस्य क्षमता प्रतिदिनं १.५० लक्ष-सेटक-दुग्ध-प्रक्रियाकरणस्य क्षमता भविष्यति, यत् प्रतिदिनं ३ लक्ष-सेटक-पर्यन्तं वर्धयितुं शक्यते। सः अवदत् यत् एतद् संयंत्रम् २०२६ तमे वर्षे मार्चमासपर्यन्तं कार्यान्वितम् भविष्यति, येन काङ्गडा, ऊना, हमीरपुरम् इत्यादीनां समीपस्थानां मण्डलानां

दुग्धनिर्मातृणां लाभः भविष्यति। सः अवदत् यत् अधुना यावत् अस्य संयंत्रस्य १० प्रतिशतं कार्यं सम्पन्नम् अस्ति। एतेषां सर्वेषां परियोजनानां निर्माणकार्यं शीघ्रं कर्तुं सः निर्देशं दत्तवान्। मुख्यमंत्री उपभोक्तृभ्यः गुणवत्तापूर्णदुग्धजन्यपदार्थानाम् आपूर्तिं सुनिश्चित्य ऋतुकाले कृषकाणां दुग्धस्य उपलब्धतायाः अध्ययनं कर्तुं अधिकारिभ्यः निर्देशं दत्तवान्। सः अधिकारिभ्यः उच्चप्रौद्योगिकीम् समावेशयितुं निर्देशं दत्तवान् येन कृषकाः स्वस्य उत्पादेभ्यः अधिकतमं लाभं सुनिश्चितं कर्तुं शक्नुवन्ति। सः अवदत् यत् प्रयोगात्मकाधारेण ८ तः १० समितिषु अङ्गीयमाध्यमेन दुग्धक्रयणकार्यं आरभ्यते। सः व्यक्तिगतदुग्धपरीक्षणं, जाल-मोबाइल-अन्तरफलकैः सह वास्तविकसमय-दत्तांश-प्रबन्धने च ध्यानं दातुं निर्देशितवान्। दुग्धस्य कुशलपरिवहनार्थं जीपीएस-सक्षममार्गनिरीक्षणं सुनिश्चितं कर्तुं अपि सः निर्देशं दत्तवान्। कृषकाणाम्प्रथमं प्रशिक्षणं मनसि कृत्वा हिमाचली दुग्धजन्यपदार्थानाम् पृथक् विपणनं सुनिश्चितं कर्तव्यं तेन तेषां उत्पादानाम् उत्तममूल्यानि प्रदातुं शक्यन्ते इति सः अवदत्। सुखविन्दरसिंहसुकुवु: उक्तवान् यत् कृषकाणां अधिकतमं लाभं सुनिश्चित्य दुग्धक्रयणराशिं प्रत्यक्षतया लाभार्थिनां वित्तकोषसंख्यासु स्थानान्तरिता भविष्यति तथा च संग्रहणदत्तांशः, परिमाणं, गुणवत्ता, मूल्यनिर्धारणं च विषये विवरणं एस.एम.एस.माध्यमेन प्रदास्यते। सः अवदत् यत् डिजिटलीकरणेन दुग्धक्रयणस्य सुगमता, तस्य अबाधितसञ्चालनं च सुनिश्चितं भविष्यति। एषा व्यवस्था दुग्धक्रयणे पारदर्शितां सुनिश्चितं करिष्यति। सः अधिकारिभ्यः पशुपालकानां परिचर्याविषये शिक्षितुं, कृषकाणां सहायार्थं प्रभावी व्यवस्थां विकसितुं च निर्देशं दत्तवान्। मुख्यमंत्री उक्तवान् यत् राज्यसर्वकारः अपि बृहत्प्रमाणेन प्राकृतिककृषेः प्रचारं कुर्वन् अस्ति तथा च पशुपालनं अस्याः कृषिव्यवस्थायाः अभिन्नः भागः अस्ति। एतयोः कार्ययोः परस्परं पूरकत्वं पशुपालनेन रसायनकृषेः अपि न्यूनीकरणं भविष्यति इति सः अवदत्।

Online संस्कृतशिक्षणम् आमुखपटले जन्मदिवसोपलक्ष्ये आयोजितायाः संस्कृत-प्रश्नोत्तरी-प्रतियोगितायाः परिणामस्य घोषणा जाता

वार्ताहरः- डॉ. नरेन्द्र राणा। गतदिवसे Online संस्कृतशिक्षणम् जनसंचार- आमुखपटलसमूहे उत्तरप्रदेशस्य उत्तरप्रदेश-संस्कृतसंस्थानस्य प्रशासनिक- अधिकारीमहोदयस्य संस्कृतज्ञः जगदानन्दझामहोदयस्य जन्मदिवसोपलक्ष्ये आयोजितायाः एका-विशेषा- प्रतियोगितायाः आयोजनम् अभवत्। एषा संस्कृतप्रश्नोत्तरी प्रतियोगितायाः राजस्थानतः कुलदीप चौरसिया प्रथमस्थानं प्राप्तवान्, द्वितीयस्थाने हिमाचलप्रदेशात् पूनम शर्मा, तृतीयस्थाने च जम्मू कश्मीरतः विद्या सागरः वर्तते। प्रतियोगितायाः पुरस्कारप्रायोजिका उत्तरप्रदेशात् श्वेता गुप्ता, आयोजकश्च गुजराततः राष्ट्रीय-संस्कृत-प्रचारकः जगदीश डाभी आसीत्। ध्यातव्यं वर्तते यद् Online संस्कृतशिक्षणम् द्वारा प्रतिरविवासे ऑनलाइन संस्कृत-प्रश्नोत्तरी-प्रतियोगितायाः आयोजनं क्रियते। पुरस्कारप्रायोजिका उत्तरप्रदेशात् श्वेता गुप्ता सर्वेभ्योः विजेतृभ्योः पुरस्कारं दास्यति। तेन सह उत्तराखण्डात् संस्कृतरसास्वादः संस्था विजेतृभ्योः प्रमाणपत्रं दास्यति।

Heart Attack: हिमाचलप्रदेशे हृदयरोगेण सर्वाधिक मृत्युः; गत ३१ वर्षेषु १११ % हृदयरोगिणः वर्धिताः

हिमसंस्कृतवार्ता: - डॉ पद्मनाभः। बिलासपुरम्। शुद्धवायुः, शान्तं वातावरणस्य च विद्यमाने अपि हिमाचलप्रदेशे हृदयरोगिणां संख्या सततम् वर्धते। पूर्वं प्रायः वृद्धाः एव हृदयाघातेन अन्यैः कार्डियोवैस्कुलर- रोगैश्च पीडिताः आसन्। किन्तु अधुना 20-40 वर्षयोः आयुवर्गे अपि एषा समस्या प्रबलतया जायते। ग्लोबल-बर्डन-ऑफ-डिजीज (IHME) इति संस्थायाः प्रतिवेदानुसारं प्रदेशे ११.२९ प्रतिशतं मृत्यूनां कारणं हृदयरोगः अस्ति, यः राष्ट्रीयसामान्यस्तरेण १३.२० प्रतिशतात् अधिकम् वर्तते। अस्मिन् प्रदेशे हृदयरोगाणां दृष्ट्या भारतस्य पञ्चमे स्थानं अस्ति, तथा उच्चरक्तचापः कोलेस्ट्रॉल-इति च द्वितीयस्थाने वर्तते। त्वरितं जीवनशैलीपरिवर्तनं, नगरीकरणं, आहारपरिवर्तनं च एतस्य रोगस्य वर्धनं कारणं अभवत्।

गत ३१ वर्षेषु हिमाचलप्रदेशे १११ प्रतिशतं हृदयरोगिणः वर्धिताः। विशेषतः नगरीयक्षेत्रेषु, यथा शिमलायां धर्मशालायां च, स्थिति अतीव गभीरा वर्तते। युनां मध्ये हृदयरोगस्य वर्धनम् नगरीकरणेन हिमाचलप्रदेशस्य जीवनशैली परिवर्तिता। युवावर्गः जंक-फूड् इत्यस्मिन् उच्चकैलोरीयुक्ते आहारे अधिकं मग्नः अस्ति। व्यायामाभावेन स्थूलशरीरम् हृदयरोगं च वर्धते। पूर्वं हिमाचलस्य पारम्परिके आहारे शुद्धधान्यानि, सप्पाः, नवफलानि, शाकानि च आसन्। किन्तु अधुना प्रसंस्कृतभोज्यपदार्थाः, शर्करायुक्तपेयाः, जंक-फूड् च प्रचुरं सेव्यमानानि सन्ति। युनां मध्ये धूपपानं, मद्यपानं च हृदयरोगस्य सम्भावनां वर्धयति।

हृदयाघातात् रक्षणोपायः

- > नियमितं परिभ्रमणं, धावनं, सायकिलिंगं, तरणं च हृदयं स्वस्थं कर्तुं साहाय्यं करिष्यन्ति।
- > सप्ताहे 150 निमेषानां मध्यगत्याः एरोबिक् व्यायामः अनिवार्यः।
- > पारम्परिकं हिमाचली आहारं सेवेत। तैलयुक्तभक्ष्येभ्यः,
- > अतिक्लिष्ट-शर्करायुक्तभोज्येभ्यः च विरतिः करणीया।
- > उत्तमा निद्रा आवश्यकी, अन्यथा उच्चरक्तचापः, स्थूलशरीरम्, मानसिकावसादः च वर्धते।
- > योगः, ध्यानं, परामर्शः च अवसादस्य न्यूनीकरणाय उपकारकम्।
- > नियमितं रक्तचापः, कोलेस्ट्रॉलः, रक्तशर्करा च परीक्षणीयाः, विशेषतः यदि कुटुम्बे हृदयरोगस्य इतिहासः अस्ति चेत्।

सावधानता आवश्यकी

हिमाचलप्रदेशे युनां मध्ये हृदयरोगस्य वर्धमानं गम्भीरं रूपेण अवलोक्यते। यदि कालेन इयं समस्या ज्ञात्वा उचिताः उपायाः क्रियन्ते, तर्हि एषः रोगः नियंत्रितः भविष्यति। स्वास्थ्यविभागेन समुदायेन च संयुक्तं हृदयरोगस्य विषये जनान् जागरूकान् कर्तुं कार्यं करणीयम्।

- डॉ. विकासकुमारः, सहप्राध्यापकः, कार्डियोथोरेसिकसर्जरीविभागः, एम्स बिलासपुर।

संस्कृतविद्यास्थानानि- ३७ शिक्षावेदाङ्गम्- १

वैदिकमन्त्राणां स्वरसहितं सम्यक् उच्चारणम् अभीष्टफलं ददाति विपरीतोच्चारणं च अनिष्टफलं जनयति। यथा श्रूयते- त्वष्ट्रनामकस्यासुरस्य इन्द्रेण सह वैरं जातम्। तदा इन्द्रं मारयितुं पुत्रप्राप्त्यर्थं तेन यज्ञः कृतः। तस्मिन् यज्ञे मन्त्रेषु 'इन्द्रशत्रुः' इति पदम् अन्तोदात्तम् उच्चारणीयम् आसीत् यतः तेन सः तत्पुरुषसमासः भूत्वा 'इन्द्रस्य शत्रुः' नाम शातयिता मारयिता वा पुत्रः जायेत् इत्यर्थः अफलित्यत्। तथापि पुरोहितैः प्रमादात् सः आद्युदात्तः उच्चारितः अतः सः बहुव्रीहिः भूत्वा 'इन्द्रः शत्रुः शातयिता यस्य' इति अर्थः निष्पन्नः। अतः तत्पश्चात् यः वृत्रनामकः पुत्रः उत्पन्नः तस्य नाशः इन्द्रेण कृतः।

अतः उक्तं महाभाष्ये-

मन्त्रः हीनो स्वरतो वर्णतो वा मिथ्याप्रयुक्तो न तमर्थमाह।

स वाग्जो यजमानं हिनस्ति यथेन्द्रशत्रुः स्वरतोपराधात्।।

शिक्षायाः प्रातिशाख्यमूलत्वम्-

स्थलकालभेदेन वेदानां विविधाः पठन- पाठनपरम्पराः विकसिताः अभवन्। तासां 'वेदशाखा' इति नाम भवति। वेदानां शाखानुसारं वेदमन्त्राणामुच्चारणस्य भिन्नाः पद्धतयः आसन्। तासां ज्ञानार्थं रक्षणार्थं च निर्मिताः ग्रन्थाः प्रातिशाख्यनाम्ना प्रसिद्धाः।

वेदमन्त्रान्तर्गतपदानां संहिता, पदविभागः वर्णविचारः, स्वरवर्णानां परिवर्तनानि, क्वचित् छन्दोविचारः इत्येते प्रातिशाख्यानां विषयाः आसन्। उदाहरणार्थं रेफोष्माणैः सह वर्तमानः षकारः शुक्लयजुर्वेदे खकारः भवति, ऋग्वेदे तु यथावत् तिष्ठति। तथा हि पुरुषः इति पदस्य शुक्लयजुर्वेदीयोच्चारणं पुरुषः इति भवति ऋग्वेदे तु पुरुषः इत्येव।

वेदस्य प्रत्येकं शाखायाः स्वतन्त्रं प्रातिशाख्यम् आसीत्। प्रातिशाखं भवं प्रातिशाख्यम् इति अन्वर्थसंज्ञा। तथापि यथा यथा वेदानां शाखाः नष्टाः तथा तथा तत्सम्बद्धाः प्रातिशाख्यग्रन्थाः अपि लुप्ताः अभवन्। सम्प्रति उपलभ्यमानानि कानिचन प्रातिशाख्यानि—

१) शौनककृतम् ऋग्वेद-प्रातिशाख्यम्।

२) कात्यायनस्य शुक्लयजुर्वेदीयं वाजसनेयी प्रातिशाख्यम्।

३) कृष्णयजुर्वेदीयं तैत्तिरीयप्रातिशाख्यम्।

४) सामवेदस्य ऋक्-प्रातिशाख्यम्।

५) अथर्ववेदस्य अथर्वप्रातिशाख्यम्।

एतेषामेव प्रातिशाख्यग्रन्थानां परिणतं रूपं नाम शिक्षाग्रन्थाः। शिक्षयते उपदिश्यते स्वरवर्णाद्युच्चारणप्रकारः यत्र सा शिक्षा। इति सायणः वर्णयति।

-श्री अभिजित् टोडकर 9145908156

"लौकिकन्यायकोशः" "शुष्केष्टिन्यायः"

कयाचित् रीत्या अवधिपूर्वकं कृतः यागः इति अर्थः। यज्ञविधौ प्रावीण्यम् अप्राप्य अपि यज्ञम् अनुष्ठातुम् इच्छया कोऽपि समर्थेषु साधनेषु असत्सु उपलभ्यमानानाम् असमर्थानाम् उपकरणानाम् एव आधारेण होमं निष्पादयति चेत् शुष्केष्टिः एव भवति। एवम् असमर्थेन कृतं निष्फलं कार्यं बोधयति अयं न्यायः। तुल्य- भूमिरधिकान्यायः।

डा वर्षा प्रकाश टोणगांवकर

पुणे/ महाराष्ट्रम्

हिमसंस्कृतवार्ता, डॉ.विवेकः, जोगिन्दरनगरम्

* सामान्यज्ञानम् *

प्रश्नः 1. भारते हीराकुण्ड - जलबन्धः कुत्र अस्ति?

उत्तरम्- महानदी - नद्याम् संबलपुरजनपदस्य समीपे (उड़ीसायाम्)

प्रश्नः 2. 'विवेकचूडामणिः' इत्यस्य रचयिता कः अस्ति?

उत्तरम् - 'आदि शंकराचार्यः'।

प्रश्नः 3. 'रूपस्य योग्यम्' इत्यस्य समस्त पदं किम्?

उत्तरम्- अनुरूपम्। (अव्ययीभावः)

प्रश्नः 4. 'संस्कृतम्' इत्यस्य सन्धिविच्छेदं कुरुत-

उत्तरम्- 'सम् + कृतम्'।

प्रश्नः 5. लोकसभायाः सदस्यः भवितुम् न्यूनतमः

आयुः कियद् अस्ति?

उत्तरम्- लोकसभासदस्यः भवितुम् न्यूनतमः आयुः पञ्चविंशतिवर्षीयः अस्ति।

आंग्लनववर्षस्य शुभकामनाः

वृक्षारोपणम्

वृक्षारोपणं सर्वेषां नैतिकं कर्तव्यमस्ति। जलप्रदूषणनिवारणार्थं जलशुद्धिः करणीया। अवकरः मार्गं न क्षेपणीयः। सर्वत्र पर्यावरणविषये गोष्ठीनाम् आयोजनं भवेत्। ध्वनिप्रदूषणम् अपि निवारणीयम्। ध्वनिप्रदूषणं निवारयितुं ध्वनिप्रसारणयन्त्राणां प्रयोगः न्यूनतमः करणीयः। यदि सर्वे नागरिकाः पर्यावरण विषये कृतसंकल्पाः भवन्ति, तर्हि किमपि दुष्करं नास्ति। शोधनं रोपणं रक्षा वर्धनं वायुवारिणः। वानानां वन्यवस्तूनां भूमेः संरक्षणं वरम्।

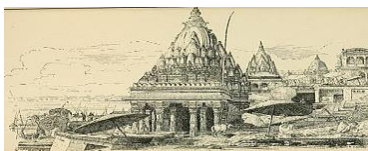
यतोहि स्वस्थं पर्यावरणम् अस्माकं स्वस्थजीवनस्य आधारः अस्ति। यथा निर्मलं कीटाणुरहितं जलं वायुः च अस्मभ्यं स्वस्थजीवनं प्रयच्छतः। सम्प्रति वैज्ञानिके 'युगे उद्योगानां सतत् विकासात् पर्यावरणस्य महती समस्या उत्पन्ना। औद्योगिक संस्थानेभ्यः निर्गतं दूषितं जलं तत्रत्यं परिवेषं दूषयति येन बहुविधाः रोगाः जायन्ते। इदमेव दूषितं जलं नदीं प्राप्य तत्रत्यं जलमपि दूषयति। एतेनैव कारणेन पवित्रतमायाः गंगायाः जलमपि बहुशः प्रदूषितं जातम्। गंगाजल प्रदूषणमुक्तं कर्तुं राष्ट्रिया योजना निर्मिता तदनुसृत्यः प्रयासः च प्रवर्तते।

हिमसंस्कृतवार्ता, डॉ.मनोज शैलः

एवमेव औद्योगिक संस्थानेभ्यः निर्गतं दूषितं वायुना वायुमण्डलं दूषितम्। तत्परिवेशस्य जनान् च विविध रोगप्रदानेन भृशं पीडयति। जनसंख्यायाः तीव्रविकासेन महानगरेषु जलवायुवोः प्रदूषणस्य भीषणा समस्या उपस्थिता अस्ति। एतदर्थं शासनेन प्रभाविनः प्रवासाः विधीयन्ते। अस्माभिः अपि स्वपर्यावरणं शोधयितुं यथासंभव प्रयत्नः करणीयः यतो हि शुद्धं पर्यावरणे एव वयं सुखेन जीवितुं शक्नुमः। यतोहि अस्माकं सनातनसंस्कृतेः लक्ष्यमेव एतदेव यत्- सर्वे भवन्तु सुखिनः, सर्वे सन्तु निरामयाः। सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखभागभवेत्।।

अग्निपुराणम्

अग्निपुराणम् (AgniPurana)

अष्टादशपुराणेषु अन्यतमः। संस्कृतविश्वकोशेषु भजते प्रधानं स्थानम्। स्वयं पुराणमिदं स्वस्मिन् अग्निपुराणे सर्वासां विद्यानां स्थानमस्तीति विस्फुटं ब्रूते। इयं हि सर्वेषां पुराणानां प्रस्तुतिभङ्गी यत् सर्वमपि विषयजातं द्वयोः संभाषणैः स्फोर्यते, एकस्यर्षस्य पर्यनुयोगम् अन्य उत्तरयतीति च। पुराणमिदमग्निनामकमपि संभाषणैरेव संघटितम्। तानि च सम्भाषणान्यग्निवसिष्ठयोः। पुराणमिति शब्दाकर्णनमनु सृष्टिः प्रतिसृष्टिरित्यादि वस्तुपूर्णां किलानुसन्दधति

विमर्शनविचक्षणाः। अत्रापि सर्गस्य (सृष्टेः) विचारः १७-२० एतेष्वध्यायेषु वर्तते। प्रतिसर्गस्य तु पुनः ३३८ संख्याङ्कितस्याध्यायस्थाननन्तरम्। वांशो नाम राजीयानामथवा ऋषियाणां नाम्नां पट्टिका। मन्वन्तरो नाम शासनपरिपाटयं मनुनां कालिकं क्रमिकं च परिवर्तनम्। राजर्षिणां चरित्राण्येव वंशानुचरितपदाभिलष्यानि। कल्पमन्वन्तरवर्णनम् अग्निपुराणे बहुषु स्थलेष्वक्षिलक्षीक्रियते। विशेषतः १५० संख्याङ्कितेऽध्याये चतुर्दशमन्वन्तराणां वर्णनं वर्तते। वंशानुचरितं तु भूयोभूयः समायाति। यदि केवलमेतावदभविष्यत्, पुराणमिदं भारतीयानां श्रद्धा-विश्वासभावानां चिन्तनपरंपरायाश्च प्राचीनं लिखितसाक्ष्यं समभविष्यत्। विश्वकोशत्वरूपेणा धर्मेण महत्त्वमेतदीयम्। साहित्यशास्त्रम्, आयुर्वेदः, अथायुर्वेदः, गजायुर्वेदः, वृक्षायुर्वेदः, वास्तुविद्या, राजनीतिः, शस्त्रविद्या एतदादीनि वस्तूनि पर्याप्तमात्रयात्र कल्पस्थलावकाशानि